

НАУКОВИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСНИК

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ ОДЕСЬКИЙ
НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ ТА УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМНИЦТВОМ**

НАУКОВИЙ СТУДЕНТСЬКИЙ ВІСНИК

№ 41 (1)

Одеса – 2024

Науковий студентський вісник. Одеський національний економічний університет. Факультет економіки та управління підприємництвом, 2024. № 41 (1). 206 с.

Редакційна колегія:

Бабій О.М. (головний редактор), к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, декан ФЕУП

Балута Т. П. (заст. головного редактора), к.пол.н., ст. викладач кафедри філософії, історії та політології

Кошельок Г.В. (відповідальний за випуск), д.е.н., професор кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності

Доброва Н.В., к.е.н., доцент кафедри економіки, права та управління бізнесом

Орленко О.М., к.е.н., доцент кафедри економіки підприємства та організації підприємницької діяльності, *помічник проректора з наукової діяльності студентів*

Петровська О.М., к.п.н., доцент кафедри управління персоналом і економіки праці

Старченко А.Ю., к.ю.н., ст. викладач кафедри економіки, права та управління бізнесом

Ковальська Н.А., к.е.н., ст. викладач кафедри загальної економічної теорії та економічної політики

Статті публікуються у авторській редакції

Науковий студентський вісник затверджено Вченою радою Одеського національного економічного університету 30 вересня 2020 року

ФАКТОРИ СТРЕСУ ПІД ЧАС ПОВНОМАСШТАБНОЇ ВІЙНИ, ЩО ПЛИВАЮТЬ НА ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Постановка проблеми. Ми живемо в світі, наповненому інформацією, подіями, постійними змінами навколишнього середовища. Тільки за останні роки (2020-2024) в світі відбуваються нові процеси, які так чи інакше стосуються кожної людини, а також події що назавжди змінюють існуючий світ. Серед яких: пандемія, що була оголошена ВООЗ 11 березня 2020 року, Повномасштабне вторгнення Російської Федерації в Україну 24 лютого 2023 року, вихід в публічний доступ штучного інтелекту Chat-GPT 30 листопада 2022 року, напад ХАМАС на Ізраїль 7 жовтня 2023 року. Через розвиненість соціальних медіа та розповсюдження новин в мережі інтернет більшість людства має можливість спостерігати за цими подіями в режимі реального часу, навіть якщо не перебуває в самому епіцентрі. Це створює відчуття невизначеності, туманності майбутнього, та спричиняє певний рівень стресу. Для людей, що стикаються напряду з тими чи іншими надзвичайними ситуаціями та змінами в житті, рівень стресу є ще більш суттєвим.

Аналіз досліджень і публікацій останніх років. Численні дослідження в різних регіонах світу вивчали вплив факторів стресу, пов'язаних з війною, на психічне здоров'я населення, зокрема на здобувачів вищої освіти – це дослідження Kassaye та ін. у місті Волдія на північному сході Ефіопії, Teshome A.A. та ін. в місті Нефас Міуча Ефіопії, Yousef та ін. серед студентів університету в Дейр-ез-Зорі, Сирія.

Мета статті. Визначити фактори стресу від сучасних глобальних подій на психо-емоційний стан здобувачів вищої освіти, зокрема в умовах війни в Україні.

Виклад основного матеріалу. Так, збройна агресія з боку Російської Федерації на пряму впливає на психо-емоційний стан здобувачів вищої освіти. Серед факторів можна виділити наступні:

1. Загроза життю та здоров'ю людей на території України.

Здобувачі вищої освіти, як і всі громадяни що перебувають на території України, постійно перебувають під потенційною загрозою нищівних наслідків ворожих атак у вигляді ракетних обстрілів та використання вибухонебезпечних БПЛА. За рідкими винятками, кожен день в Одесі лунає сигнал повітряної тривоги. Через використання балістичного озброєння та надзвукових ракет, інколи сигнал тривоги лунає за 1-2 хвилини, або навіть вже після того як перша ракета перебуває в повітряному просторі над містом. Після атаки 29 квітня 2024 року в Одесі загинуло 7 людей. А під час атаки 23 липня 2023 року було вражено одеський Будинок Вчених, який знаходиться за 300 метрів від корпусу ОНЕУ. Постійна загроза обстрілів створює фоновий рівень стресу, а коли довго немає сигналу про оголошення повітряної тривоги, виникає внутрішнє відчуття що щось не так. Водночас із тим, виникає проблема звикання студентів до сигналів повітряної тривоги, що може призвести до зниження поведінкової реакції, інколи навіть ігнорування [1]. У випадку, коли людина ігнорує сигнал тривоги або ж не встигає потрапити в укриття, не кажучи про пряму фізичну загрозу від засобів ураження, звукова хвиля від вибухів здатна повторно травмувати людину і підвищити рівень стресу як на короткостроковий термін, так і довгостроково у вигляді підживлення страху

пережити подібну ситуацію в майбутньому. В Одесі окремим стресовим фактором став вибух ракети з касетними зарядами в повітрі над береговою лінією, коли засіб ураження став смертельним для людей на значній площі (радіусом до 500 метрів) через велику кількість уламків від зброї такого типу.

2. Колективне та індивідуальне горювання по загиблих.

Станом на жовтень 2022 року 31% українців мали в родині військовослужбовців згідно з опитуванням, проведеним компанією Gradus Research на замовлення Суспільного. Ця цифра зростає щороку, оскільки збройні сили регулярно поповнюються шляхом мобілізації та рекрутингу. Станом на червень 2023 року 78% українців мали близьких друзів або членів родини, котрі мали поранення або загинули в ході повномасштабної війни. Це абсолютна більшість населення, як стверджує Укрінформ за результатами опитування Київського міжнародного інституту соціології.

Процес горювання є складним і проживається людиною глибоко емоційно. Часто енергетична зарядженість горя є вищою ніж здатність організму та психіки до адаптації та компенсації, в тому числі з можливою психічною деструкцією. Додатковим фактором ускладнення може бути смерть декількох значущих осіб поспіль, а також колективна трагічність в умовах масової загрози здоров'ю та життю через війну. Це все призводить до тривалого напруження людини, нав'язливого негативного уявлення про майбутнє, тривожні думки та спогади про загиблого, втрати віри в добро та справедливість. Фоновим при цьому стає глибокий сум, втома з можливістю переходу в тривогу та депресію [2].

3. Втрата житла, вимушене переселення.

За даними Інформаційно-обчислювального центру Мінсоцполітики, станом на 22 жовтня 2024 року в нашій державі офіційно зареєструвалися більше ніж 4,5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб (ВПО).

Внаслідок глобальної зміни в житті цих людей, вони є однією з найбільш вразливих груп населення. Із можливих наслідків, з якими найчастіше зтикаються ВПО, страх, паніка, конфлікти з родиною, апатія, депресія, втрата сенсу життя, розлади уваги, пам'яті та проблемність професійної діяльності [3].

4. Розлука з родиною (окупація, виїзд закордон).

Близько 44% українців тимчасово розділилися зі своїми сім'ями, як показало дослідження Соціологічної групи «Рейтинг».

Розлука з сім'єю є важкою подією і незважаючи на розвинені засоби зв'язку здатна призвести до значних негативних змін та підвищенню вразливості людини. При цьому можлива актуалізація страхів, зниження настрою, втрата відчуття радості, погіршення уважності та зібраності. Варто відмітити, що при розлуці жінок з багатьма членами родини а також у чоловіків при відокремленні з сім'єю може спостерігатися мобілізаційний процес, який сприяє адаптації та подоланню кризової ситуації [4].

5. Обмеження прав та свобод людей під час дії правового режиму воєнного стану.

В Україні після повномасштабного вторгнення Російської Федерації Указом Президента України № 64/2022 з 24 лютого 2022 року введено воєнний стан. На момент написання кваліфікаційної роботи Верховна Рада України проголосувала за продовження до 9 листопада 2024 року строк дії воєнного стану в Україні.

Воєнний стан це особливий правовий режим, що вводиться в Україні або в окремих її місцевостях у разі збройної агресії чи загрози нападу, небезпеки державній незалежності України, її територіальній цілісності. Воєнний стан передбачає тимчасове,

зумовлене загрозою, обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина та прав і законних інтересів юридичних осіб із зазначенням строку дії цих обмежень [5].

Серед заходів правового режиму воєнного стану, які значно обмежують права та свободи, а разом із тим, впливають на психо-емоційний стан людей можна віднести:

- Запровадження комендантської години, що вводить обмеження на перебування громадян на вулиці, в громадських місцях;
- Встановлення особливого режиму в'їзду та виїзду, обмеження пересування громадян та руху транспортних засобів;
- Встановлення заборону або обмеження на вибір місця перебування чи місця проживання осіб на території, на якій діє воєнний стан.

Дія цих норм на кожну людину є індивідуальною. Серед найпоширеніших проблем до яких це призвело під час широкомасштабної війни в Україні є:

- Розділеність сімей через накладені обмеження в пересуванні: від неможливості потрапити до рідних під час комендантської години, до неможливості всім членам родини поїхати закордон;
- Важкодоступність медичної допомоги: в комендантську годину не працюють аптеки, не має вільної можливості дістатися власним транспортом до лікарні.
- Психологічний тиск під час наближення комендантської години: потрібно встигнути дістатися дому, не зважаючи на будь-які обставини, починаючи від цікавої компанії друзів, закінчуючи проблемами з транспортними засобами або ж фізичним здоров'ям.
- Обмеження в дозвіллі, такому як прогулянки вночі, пізні вечірні концерти, вечірки, тощо.

6. Психологічний тиск на суспільство викликаний мобілізацією.

Оскільки громадяни України до 2014 року не очікували агресивних дій з боку Російської федерації, а до 2022 року мало хто по справжньому вірив в повномасштабну війну, Збройні Сили України (ЗСУ) вимушені були зустрічати ворожий натиск героїчними зусиллями. Ціна стримування збройної агресії, нажаль, вимірюється людськими життями і ця ціна зростає кожного дня. Поки ЗСУ несуть втрати, в усіх чоловіків хто ще не пішов до армії виникає дилема, чи не прийшов ще час і для них брати зброю в руки. Нажаль, добровольців не так багато і ми не будемо обговорювати з яких причин, лише констатуємо що їх недостатньо для вичерпного поповнення особового складу підрозділів. Тому, на жаль, в Україні проходить так звана примусова мобілізація населення. Цей процес негативно впливає на психічний стан населення в цілому, оскільки невідомо хто й коли з чоловіків буде призваний до лав ЗСУ для захисту народу України. Тому емоційний стрес від невідомого майбутнього стосується як самих чоловіків що потенційно підпадають мобілізації, так і всіх їх рідних та друзів.

7. Безробіття та покупна спроможність, як економічні фактори.

За даними НБУ показник безробіття в 2022-2024рр. коливається в межах від 15 до 25%. І це лише ті хто офіційно мають статус безробітних.

Вплив безробіття може мати наступні впливи на психо-емоційний стан людини: зниження або розмиття соціального статусу; втрата оптимістичних поглядів на життя; накопичення стресу від невизначеності та відчуття небезпеки, зниження впевненості в собі, самооцінки, соціальної активності та мотивації; конфлікти з членами родини, друзями; зростання емоційного напруження та психосоматичні розлади, втрата сенсу життя та депресія [6].

Для студентів це може стати додатковим викликом в процесі навчання, оскільки мотивація до навчання залежить від того, які плани на майбутню кар'єру може будувати здобувач вищої освіти.

8. Ретравматизація через сучасні засоби масової інформації (ЗМІ) та соціальні мережі.

Ретравматизація є процесом отримання повторної психологічної травми під час занурення у спогади, в процесі розповіді про подію або при перегляді матеріалів про схожу ситуацію. Також окремо виділяють вторинну травму, яка може виникати у слухача оповіді про подію, у свідка події та в глядача події через ЗМІ. Додатковим фактором в цьому процесі є розповсюдження в мас-медіа фейків та проведення інформаційно-психологічних спецоперацій.

Регулярне споживання травматичного контенту в ЗМІ та соціальних мережах може призвести до наступних негативних проявів: зниження рівня суб'єктивного благополуччя; виникнення відчуття ненависті, страху, відчаю; порушення здатності обробляти отриману інформацію; емоційного збудження, напруження та стресу; розрядки негативних емоцій в імпульсивних діях та ін. [7].

Висновок. Отже, описані вище фактори значно підвищують рівень стресу, тривожності та емоційного виснаження. Це може супроводжуватися цілим рядом негативних проявів в психо-емоційному стані як окремої людини, так і суспільства в цілому. Виходячи з вищесказаного, всі ці фактори можуть впливати на студентів ОНЕУ та їх спроможність до навчання. Вивчення цього питання дає початок для більш глибокого дослідження проявів та наслідків кожного з факторів та їх загальної сукупності на здатності до навчання здобувачів вищої освіти. А також вагомим кроком може стати розробка моделей та практик покращення стресостійкості серед студентів.

Список використаних джерел:

1. Криворучко К., Землянська О. Проблема «приспаного» інстинкту самозбереження. *Проблеми охорони праці, промислової та цивільної безпеки*. 2022. С. 91-92.
2. Парасей-Гочер А., Зуйков В. Особливості переживання втрати членами сім'ї загиблого воїна. *Габітус*. 2023. № 55. С. 131-138.
3. Кушнікова, С. Психологічна підтримка вимушених переселенців в умовах війни. *Наукові перспективи*. 2022. № 11(29). С. 419-428.
4. Закон України «Про правовий режим воєнного стану» від 12.05.2015, № 389-VIII. Дата звернення: 27.07.2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>
5. Вельдбрехт О.О., Тавровецька Н. Стрес, життєстійкість та емоційні стани жінок у вимушеній міграції. *Актуальні проблеми психології малих груп в умовах війни та повоєнного часу: матеріали наукової конференції* (Київ, 16 травня, 2023 р.). Київ: Талком. 2023. С. 16-22.
6. Дудецька, С. Вплив безробіття на психологічний стан незайнятого населення. *Молодий вчений*. 2023. С. 37-40.
7. Завгородня О., Макіна Л. Види психотравм в умовах загрозової невизначеності. *Актуальні проблеми психічного здоров'я. Збірник наукових праць за матеріалами Всеукраїнської студентсько-викладацької науково-практичної інтернет-конференції* (Житомир, 21 травня 2024 року). С. 261-266.